

STUDII

JUDECĂTORUL ȘI FABULISTUL ORHEIAN
ALECU DONICI, PRECURSOR AL ETNOLOGIEI
JURIDICE ROMÂNEȘTI

DOI: 10.24193/SUBBIur.65(2020).4.5
Data publicării online: 16.03.2021

Valerius M. CIUCĂ*

Scriptural support of the communication drafted for the International Scientific Conference, dedicated to the **Centenary of the Great Union** with the generic “Return of **Bessarabia in the Romanian legal space**”, which took place at the Public University of Chișinău, from March 22-23, 2018. In order to mitigate symbolically from the minor premises regarding the recent evolutions of the Romanian legal ethnology and anthropology part of this material was also adapted for the annual Conference, within the series of conferences of the *Robertianum* Centre for European Private Law, under the aegis of "Law and Literature" from the spring of 2019. I hope for these small efforts to become a palladium that could catalyse a fruitful starting point for shaping the foundations of the legal sciences as natural, living, real elements that mark the moral and justice spirit of the Romanian people and European legal culture. The conference held in this framework was entitled as follows: *Etnografia, fabulistica și etnologia juridică – albia ce unește două maluri în An Centenar 1918-2018. Valori juridico-morale perene versus quasi-efemeride sau scoica Arctica Islandica (400 ani) versus efemerida libelulă (Anisoptera de o zi) ... (Ethnography, fabulistics and legal ethnology - the river bed that unites two banks in the Centenary Year 1918-2018. Perennial juridical-moral values versus quasi-*

* Prof., Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fost judecător la CJUE, fondator al Centrului „Robertianum” de Drept privat la UAIC Iași, mailto:valerius_m_ciuca@yahoo.com.

ephemerides or Arctic Iceland shells (400 years) versus dragonfly ephemerid (One-day Anisoptera) ...

Dedicated to the memory of Professor Vladimir Hanga from Cluj, a Moldovan who ennobled the intellectual spirit of Transylvania, crossing the Carpathians, as in the Forty-Eighter Era, a Bessarabian ennobled the Moldovan spirit passing another internal border of the Reunited, rounded Romania ("România dodoloață"), the impetuous Prut river...

Motto: Non solum juris, sed bonarum etiam artium studiisque vacandum est. Principes mortales, res publica aeterna (Ovidius, Metamorphosis & Tacitus, Annales)¹

Rezumat: Paul Valéry a spus despre fabulă: „Încetul cu încetul, cei care au iubit-o sau au plăcut-o, cei care au putut măcar să o înțeleagă au dispărut. Cei care au cerut-o, cei care au stricat-o. cei care au luat-o în glumă, au murit și ei ... În curând, un instrument de plăcere și emoție va deveni un accesoriu școlar; ceea ce obișnuia să constituie adevărul, ceea ce obișnuia să constituie frumusețea se transformă într-un mijloc de constrângere sau într-un obiect care stârnește curiozitatea, însă o curiozitate care se fortează să fie curioasă. " („*Oraison funèbre d'une fable*", în *Variétés*, apud Sanda Radian, *Măștile fabulei. Etape de evoluție în literatura română* (The Fable Masks. Stages of Evolution in Romanian Literature), Editura Minerva, București, 1983, p. 5)

Într-o conferință recentă, desfășurată la Suceava, am exprimat unele regrete în legătură cu absența preocupărilor științifice în domeniul vast și important al etnografiei și etnologiei juridice din România, după cum urmează: „Etnografia și etnologia juridică nu sunt evident, în special, tratate în lucrarea grandioasă a lui Simeon Florea Marian. Știința era în curs de formare; nu era momentul dezvoltărilor particulariste. Mult mai târziu, prin intermediul unei alte lucrări de pionierat, cea a savantului și antropologului român Romulus Vulcănescu, au apărut câteva semne de îngrijorare pentru juriștii noștri, pentru sociologii de drept și antropologi, ce au început să se reflecte în cultura juridică românească. Până și marele etnograf Petru Ursache a recunoscut în creația sa etnografică, că domeniul era tratat deficitar.

¹ "It is necessary not only to study law, but also the arts", Ioan Inocentiu Micu-Klein, *Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores. Florile poezilor iluștri* (Latin wisdom book. Illustrium poetarum flores. The Flowers of the Illustrious Poets), Edition by Florea Firan and Bogdan Hâncu, Editura Științifică, Bucharest, 1992, pp. 100-101, paraphrase to the lines of poet Publius Ovidius Naso: "*Disce bonas artes moneo, Romana juvenus / Non tantum trepidos ut tueare reos*" ("Young Romanians, I urge you to learn the beautiful speech as well, / Not just to know how to defend a fearful defendant." (Metamorphosis, 1.6)..

**

În ceea ce privește fabula, aparent un gen literar minor, atât de mult lamentat, așa cum am văzut mai sus, de Paul Valéry, ca obiect de contemplare istorică, numai intersecția culturii juridice cu spiritul sapiențial, moral și literar al poporului o crește considerabil; atât de mult încât devine un reper științific valoros în etnologia juridică emergentă înfrățită cu sociologia juridică, cu antropologia juridică și cu folclorul juridic. La modul cel mai serios, chiar dacă, nu-i așa, cu arme hilare și caricaturizante, cu un spirit jucăuș și deștept, fabula decriptează înclinația poporului pentru adevăr și dreptate sau, dimpotrivă, pentru fatalism gregar în raport cu viciile care corup națiunea psihologic și moral, rolul său este didactic. Tinerii juriști ar deveni nobilizați științific și cultural dacă ar prelua jurisprudența, „cazurile”, din fabule ... Sau dacă, maestrul lor i-ar îndruma spre asocierea jurisprudenței cu spiritul comic și fabulos al judecătorului înțelept ...

Cuvinte cheie: Etnologie juridică, fabulă, morală judiciară, înclinație pentru justiție, morală publică, decădere legală și morală, judecător Alecu Donici, fabulist Alecu Donici.

THE JUDGE AND FABULIST FROM ORHEI, ALECU DONICI, A PRECURSOR OF ROMANIAN LEGAL ETHNOLOGY

Abstract: Paul Valéry said about fables as follows: “Little by little those who loved or liked it, those who were able to understand it disappear. Those who demanded it, those who broke it, those who bantered it died too ... Soon, an instrument of pleasure and emotion will become a school accessory; what used to constitute the truth, what used to constitute the beauty turns into a means of constraint or into an object that arouses curiosity, but a curiosity which forces itself to be curious.” (“Oraison funèbre d’une fable”, in *Variétés*, apud Sanda Radian, *Măștile fabulei. Etape de evoluție în literatura română* (The Fable Masks. Stages of Evolution in Romanian Literature), Minerva Publishing House, Bucharest, 1983, p. 5)

In a recent conference, held in Suceava², I expressed some regrets in relation to the absence of scientific concerns in the vast and important field of legal

² *Pagini de etnografie juridico-morală în opera fondatoare a bucovineanului polimat Simeon Florea Marian, cronicar al sufletelor românești în pragul Marii Uniri. Remarcabila lui contribuție la înfăptuirea milenarului ideal* (Pages of legal-moral ethnography in the founding work of the polymath from Bucovina Simeon Florea Marian, chronicler of Romanian souls on

ethnography and ethnology in Romania, as follows: "Legal ethnography and ethnology are not obviously, in particular, delimited in Simeon Florea Marian's grandiose work. General science was in the course of being established; it was not the time for particularistic developments. It was late when by means of another pioneering work, that of the Romanian scholar and anthropologist Romulus Vulcănescu, some issues of concern for our jurists, for law sociologists and anthropologists started to be reflected in the Romanian legal culture. Very few. Even the great ethnologist Petru Ursache acknowledged that the domain was deficient, in his very impressive creation of *ethnosophy*".

*

**

As for the fable, apparently a minor literary genre, so much lamented, as we have seen above, by Paul Valéry, as an object of historical contemplation only, the intersection of the legal culture with the sapiential, moral and literary spirit of the people increases considerably; so much that it becomes a valuable scientific landmark in the emergent *legal ethnology* twinned with legal sociology, with legal anthropology and with legal folklore³. In the most serious way, even if, isn't it true, with hilarious and caricaturizing weapons, with a playful and clever spirit, the fable decrypts a people's propensity for truth and justice or, conversely, for gregarious fatalism in relation to the vices that corrupt the nation psychologically and morally. Its role is didactic. The young jurists would become scientifically and culturally ennobled if they took over the case law, the "cases", from the fables ... Or if, their masters guided them towards associating the case law with the comic and fabulising spirit of the wise judge

...

Keywords: Legal ethnology, fable, judicial morals, propensity for justice, public morals, legal and moral decay, Alecu Donici judge, Alecu Donici fabulist.

the verge of the Great Union. His remarkable contribution to the achievement of the ideal millennial), conference held during the Scientific Session "The contribution of the lawyers from Bucovina to the accomplishment of the Great Union", November 28, 2018, "Stefan cel Mare" University from Suceava & Suceava Bar Association. The text of the conference was delivered for publication in "Analale Muzeului Memorial Simion Florea Marian" from Suceava, under the guidance of Mrs. Aura Brădățan, 2019.

³ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică (Legal Ethnology)*, Editura Academiei, Bucharest, 1970, p. 9 : "The following subjects deal with the study of the legal aspects of primitive and popular civilization and culture as constitutive parts of the conception about existence and the world and of the ways of normative organization of life, partially and with unequal theoretical resources: "legal geography", "legal anthropology", "legal sociology" and "legal ethnology". "

Cuprins

I.	Spiritul sapientogen al literaturii parentice și al fabulei	216
II.	Alecu Donici, schița unei fișe bio-bibliografice	225
III.	Ordine de drept și ordine morală într-un <i>ad hoc</i> "divan" intelectual al fabulelor	228

I. Spiritul sapientogen al literaturii parentice și al fabulei

Rutina cea dezamăgitoare în arta de-a percepe dreptul, știința dreptului și spiritul dreptății pe care profesioniștii acestei nobile, regale misiuni sociale le-o inspiră tineilor învățăcei, discipolilor ce vor purta robele grele ale *Justiției*, s-a instalat odată cu consacrarea pozitivismului juridic în cea mai acablantă manieră peste faldurile catenate ale juridicității și ale justițiabilității. Astăzi, aceste "falduri" sunt drepte, țepene, ridicol de prețioase și de sterile în sensuri jusnaturaliste, cu alte cuvinte, dizarmonice, neorganice, non-naturale. Sunt dominate de spirit uniformist, țepăn, precum arhitectura noastră anti-gaudiană, insuportabil de inumană, minimalist-cazonă.

Spiritul dominant în drept, în arta perceperii și a studierii lui, a fost, de-a lungul mileniilor, sapientogen, apoftegmatic și poetic. Un spirit melodos și poetic, amintindu-ne de timpurile străvechi, când normele juridice erau exprimate în versuri și erau cântate în acompaniament de citeră, precum la strămoșii noștri agatârși predacici de pe plaiurile moldo-transilvănene și la geto-dacii din întinsa Țară Românească.

O anumită sugestie a acestui mod disimulant nomotetic (unul ce codifică în mod real comportamentul nostru de români atașați de ordine, în sens de *ordo* în baza naturii, de ordine naturală, precum inspiratoarea ordine

cosmică) se poate regăsi în cărțile de înțelepciune ce au, la noi, o venerabilă tradiție, după protomodelul *Ceasornicului domnilor*. Parabolele, după model cristic, alegoriile, literatura parenetică românească⁴, adică învățăturile, exortațiile, pildele s-au înmulțit vertiginos și astfel putem înregistra astăzi o pletoară de mari oameni de spirit care au înnobilit acest patrimoniu românesc de sapientologie aplicată, cu rol normativ profilactic, de codificare reală, nu abstractă, a unei etologii umane autohtone, a unei științe a comportamentului comun și dezirabil, și a unei filosofii behavioriste aferente, care să reflecte morala dominantă, moravurile, năravurile locale și cele împrumutate (multe, degenerescente, nedemne) cu concepte noi cu tot (*exempli gratia*, noi nu avem, în lexiconul juridic și în jargonul popular nici un concept dacic sau moștenit de la romani pentru mită: toate conceptele sunt împrumutate; bunăoară, de la otomani ne-au rămas, până astăzi, *ciubucul*, *peșcheșul* și *bacșișul*; de la vechii slavi ne-au rămas *mita*, *mito* și *mâzda*; iar din limbile

⁴ Valerius M. Ciucă, *Lecții de sociologie juridică. Câteva repere în sociologia generală a dreptului*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 275: ” În această categorie de izvoare socio-juridice, la un loc de frunte se află *”Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”*. Alte opere îi urmează modelul. Unele, de pe poziții autohtone, precum:- *”Sfaturile lui Matei al Mirilor către Alexandru Ilaș”*;- *”Sfaturile Mitropolitului Petru Movilă către fratele său, Moise-vodă”*;- *”Ceasornicul Domnilor”* - prelucrare a lui N. Costin după originalul spaniol al lui Antonio de Guevara);- *”Sfaturile creștine și politice”*, publicate în anul 1715 de Mitropolitul Antim Ivireanul. / Altele au fost redactate de pe poziții fanariote, marcate de anxietăți, psihoze și fobii, între care remarcăm: - *”Sfaturile răposatului domn Nicolae Mavrocordat către fiul său Constantin- vodă”* - 1726;- *”Teatrul politic”* de Ambrosius Marlianus, ș.a.. / Se detașează, între aceste opere parenetice, în primul rând, *Invățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (*”Invățăturile bunului credincios Io Neagoe, voievodul Țării Ungro-Vlahiei carele au învățat pre fiul său Theodosie vodă”*), operă originală care *”topește”* în forme noi influențele bizantine și slave ale anilor 1518-1521. / Din această operă reținem ca obiect al analizei noastre *”cuvântul al XX-lea”* din partea a doua. Este vorba de un capitol *”pentru judecată, care au învățat Ioan Neagoe voievod pre fie-său Theodosie și pre alți domni, pre toți. Cum și în ce chip vor judeca.”*

germanice am împrumutat cu voluptate *șperțul*, de la *sperrzug*, *legăturica de șperacle...*).

În această bună tradiție, păstrez mereu pe lângă mine o "camerată" de autori îndrăgiți, apreciați, deosebit de savișnți și-i utilizez ca pe veritabili ghizi pefațatori ai articolelor, conferințelor sau lecțiunilor, capitolelor din cărțile pe care le semnez. Jean Carbonnier,⁵ în opera sa de sociologie juridică, îi consideră inspiratori ai juriștilor. Eu îi consider juriști antemergători, opera lor fiind fundamental, funciamente juridică (nu folosesc ghilimele sau italice când scriu "operă funciamente juridică" disimulată în artă pură). Este vorba despre o operă ce face dreptul, morala, spiritul normativ să devină *efective*. Pentru că, la ce pot servi normele abstracte care nu penetrează conștiințele și sufletele oamenilor, norme fără *efectivitate*?⁶ Rămân simple fraze, proclamații, vane ideologii, evanescențe ale puterii sterpe. Pe când, savișnții autori la care ne raportăm (aici, în mod țintit, Alecu Donici), de stirpe solomonică,⁷ ei bine, aceștia sunt veritabili învățători ai națiunii noastre, cu rădăcini adânci în spiritualitatea românească și cu stenic optimism în privința viitorului comun și demn al celor ce se revendică de la ea sau de la

⁵ Jean Carbonnier, *Écrits*, Textes rassemblés par Raymond Verdier, Presses Universitaires de France, 2008.

⁶ *Ibidem*, p. 1168 : "La sociologie fait pénétrer dans la science du droit une préoccupation d'effectivité. À quoi bon affirmer la légalité, socialiste ou capitaliste, si ce n'est qu'une déclaration de principe, vide d'application effective ?"

⁷ Jean Carbonnier, *Flexible droit. Pour une sociologie juridique sans rigueur*, 7eme édition, L.G.D.J., 1992, p.361 : "La justice de Salomon. (...) Et juriste, néanmoins : le personnage est éminemment juridique. / La prière de Salomon en songe (Isaac Herzog, *The Main Institutions of Jewish Law*, 1936) c'est la prière du juriste. Ce qu'il demande à Dieu, et qu'il obtient, c'est la sagesse pour dire le droit – pour dire le droit au sein d'une nation."

generozitatea ei. Între ei, strălucesc Ioan Inocențiu Micu-Klein⁸, Theofil Simenschy⁹, Gheorghe Alexandrescu¹⁰, Virgil Matei¹¹, Marțian Cotrău¹², Eugen și Lucia-Gabriela Munteanu¹³. Toți ar merita să fie trecuți într-o virtuală *Carte de înțelepciuni*, după modelul francez al lui Fr. Lenoir¹⁴.

⁸ Ioan Inocențiu Micu-Klein, *op.cit.: Carte de înțelepciune latină. Illustrium poetarum flores. Florile poezilor iluștri*, Ediția de Florea Firan și Bogdan Hâncu, Editura Științifică, București, 1992.

⁹ Theofil Simenschy, *Un dicționar al înțelepciunii. Cugetări antice și moderne*, (vol. I-IV), Ediție îngrijită de Mihail Grădinaru, Editura Junimea, Iași, 1973. A se vedea și ediția basarabeană: Th. Simenschy, *Dicționarul înțelepciunii. Cugetări antice și moderne*, "ediția a III-a, completată cu 171 cugetări cenzurate", Îngrijită de Gh. Drăgan, Editura "Meridianul 28" a Uniunii Scriitorilor, Chișinău, 1995. A se vedea, mai ales, ediția din anul 2017 a Editurii Saeculum, București, deoarece, așa cum scria îngrijitorul și prefațatorul ediției, istoricul literar I. Opreșan, în edițiile din perioada comunistă "(...) "Tot ce a ținut de religie și în primul rând textele biblice, o bună parte din cugetările referitoare la libertate, la egalitate, la dreptul de afirmare al individului în societate, la obligațiile și calitățile conducătorilor, la democrație și rolul filosofilor, al intelectualilor, în societate etc. au fost eliminate, dezechilibrându-se întreaga articulație a cărții: întreaga viziune a autorului despre lume și viață, și însuși mesajul operei." (Rev. "România literară", Nr. 10/2009, <http://www.romlit.ro/dictionarulitepciunii>).

¹⁰ *Latine dicta. Citate și expresii latinești*, Ediție îngrijită, indici și bibliografie de Ghe. Alexandrescu, Editura Albatros, București, 1992.

¹¹ Virgil Matei, *Dicționar de maxime, reflecții, expresii latine comentate* (dăruită din biblioteca-i personala de maestrul meu, profesorul Marțian Cotrău, chiar în anul mării sale treceri), Ed. Scripta, București, 1998.

¹² Marțian Cotrău, *1001 gânduri pentru cumpătare*, Ediția a II-a, Lector: Mirela Bălan, Editura Apollonia, Iași, 1997, carte la a cărei lansare din data de 2 decembrie 1997, la Casa Cărții din Iași, maestrul a rostit profetica rugăciune cu care a încheiat ultima-i conferință: "Doamne, s-a înserat, ziua de muncă s-a sfârșit; / mă întorc în casa mea, pământul, / nu pentru că sunt ostenit de viață, / ci fiindcă soarele a asfințit" (dr. Iulia Vasiliu, "Despre bătrânețe cu luciditate", *Almanahul Presa Bună*, 1997, pp. 152-153). A se vedea și *Marțian Cotrău, așa cum a fost*, Redactori de carte Acad. Ion Hăulică, Acad. Valeriu D. Cotea, Editura Apollonia, Iași, 1998, p. 40, cu un document olograf al maestrului.

¹³ Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Editura Polirom, Iași, 1996.

¹⁴ *Le livre des sagesse. L'aventure spirituelle de l'humanité*, Ed. Bayard, Paris, 2005.

În ceea ce privește fabula, aparent gen literar minor, deplâns de Paul Valéry¹⁵ ca fiind doar obiect de contemplație istorică, intersecția culturii juridice cu spiritul sapiențial, moral și literar al poporului se mărește considerabil; atât de mult, încât devine reper științific prețios în emergenta *etnologie juridică* înfrățită cu sociologia juridică, cu antropologia juridică și cu folclorul juridic¹⁶. În modul cel mai serios, chiar dacă, nu-i așa, cu arme hazlii și caricaturizante, cu spirit șăgalnic și isteț, fabula decriptează propensiunea unui popor pentru adevăr și justiție sau, dimpotrivă, fatalism gregar față de viciile ce corup psihologic și moral națiunea. Rolul ei este didactic. Tinerii juriști ar deveni înnobilați științific și cultural dacă ar prelua cazuistica, "spețele", din fabule... Sau dacă, maestrul lor i-ar ghida către asocierea sobrei cazuistici cu spiritul ghiduș și fabulatoriu al judecătorului sapient...

Ce-nseamnă fabula pentru știința dreptului și, mai ales, pentru *etnologie juridică*, pentru etnopsihologie și axiologie socială, indispensabile înțelegerii organice, integrative, populare sau comunitare, a operei de legiferare, de guvernare și de înfăptuire a justiției distributive (a distribuirii onorurilor în cadrul justiției și echității sociale) și, mai cu seamă, a justiției

¹⁵ Paul Valéry, "*Oraison funèbre d'une fable*", în *Variétés*, apud Sanda Radian, *Măștile fabulei. Etape de evoluție în literatura română*, Editura Minerva, București, 1983, p. 5: "Puțin câte puțin cei ce le iubeau ori care le gustau, cei care le puteau înțelege dispar. Cei care le cereau, cei care le rupeau, cei care le persiflau au murit și ei... În curând un instrument de plăcere și emoție va deveni accesoriu școlar; ceea ce a constituit adevărul, ceea ce a constituit frumosul se schimbă într-un mijloc de constrângere sau într-un obiect care stârnește curiozitatea, dar o curiozitate ce se forțează să fie curioasă."

¹⁶ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, Editura Academiei, București, 1970, p. 9: "Cu studiul aspectelor juridice ale civilizației și culturii primitive și populare ca părți constitutive ale concepției despre existență și lume și ale modurilor de organizare normativă a vieții, se ocupă parțial și cu resurse teoretice inegale: "geografia juridică", "antropologia juridică", "sociologia juridică" și "etnologie juridică"."

comutative (a recunoașterii drepturilor particularilor în cadrul raporturilor lor juridice contencioase, conflictuale)? Ei bine, din capul locului afirmăm că aportul ei la toate aceste acțiuni de stimulare a comprehensiunii și a devalării esențelor fenomenelor evocate este imens, consolidând cutuma valoroasă, bine rafinată în timp, sau, cum statuează specialiștii, ”dreptul invizibil”, *criptodreptul*¹⁷. Valoarea contributivă este noetică, nu exotică. Din Antichitatea orientală, trecând prin Grecia și Roma, străbătând Evul Mediu european, fabula a pregătit mereu terenul discursului justițiar și moralizator popular și tot ea a tras concluziile demersurilor sociale eșuate, ca și cum ar fi fost *moașă*, într-o *maieutică* a valorilor juridice, *Azrafil*, *înger al morții*, consacrand cu sarcasm, sentențios și crud, relațiile stricate de morbul corupției și al infracțiunilor rușinoase, furtul și abuzul, dar s-a prezentat și ca *psihopomp* în lumea relațiilor sociale ratate, cangrenate de vicii, de corupție și de alte rugini ale sufletului colectiv ori ale spiritelor noastre individuale, peste tot unde fabula ne-a pătruns cu *morală* ei.¹⁸

Adresându-se sufletului poporului în mod direct, neintermediat, fără ”ambasadori” speciali, fabula trebuie întreșută pe *canavaua* aceluia suflet. Ca atare, fabuliștii sunt buni cunoscători ai acestui suflet colectiv, anticipând

¹⁷ Romulus Vulcănescu, op.cit., p. 40: ”*Criptodreptul* deși contrazice și nuanțează norma juridică teoretică oficială, ca și *formele folclorice de drept etnic* legate de unele structuri sociale și de valori de grup, este definit, sistematizat și interpretat în spiritul noii concepții etnologice.”

¹⁸ *Antologia fabulei românești de la Dimitrie Țichindeal până la Marin Sorescu*, Ediție îngrijită de Adrian Săvoiu, Editura Art, București, 2017, p. 5: ”Născută în Orient, unde cele mai vechi motive sunt atribuite autorului indian Bidpay, fabula a apărut pe continentul european încă din secolele VII-VI a.Cr. În Grecia, avându-i precursori pe Arhiloc și Hesiod, specia și-a aflat cea mai mare strălucire în opera lui Esop. Preluată de romani, a fost continuată de Fedru și Avian, care au dezvoltat cu ingeniozitate temele din creația grecului Esop. În perioada Evului Mediu, fabula s-a apropiat de basmul popular prin *Romanul lui Renart*, o colecție de povești animaliere franceze, culminând în secolul al XVII-lea prin scrierile lui La Fontaine, care a influențat toate creațiile fabulistice din perioada ce a urmat.” (Adrian Săvoiu).

și știința psihologiei sociale ce avea să apară, printre ale umanoare, abia în secolului XX, prin opera omonimă a lui Gustave le Bon.¹⁹ Or, la noi, Costache Negruzzi, încă din 1835, făcea un mic *crochiu*, o mică *eboșă* a sufletului românesc.²⁰ Fabula juridic-moralizatoare prelungește în mod natural câmpul noetic, ideatic, "exploatat" în mod natural de folclorul juridic, dar această prelungire iese din sfera anonimatului și se înfățișează ca un gen particular de *carmina* seducătoare în sfera elitelor literare. De la folclor preia spiritul extrem de ludic, părând a se adresa copiilor ce trebuie călăuziți, cu un oarecare cinism, cum spunea Lamartine, pe făgașul dreptului și moralei. De la literatura cultă preia alegoria, metafora sugestivă și penetrantă, o adevărată armă mortală pentru cel ce stă prost la capitolul viață cinstită și morală, dreaptă și virtuoasă, incoruptibilă și senină. Urmând glorioasei deschideri esopiene a avanscenei criticii sociale de tip moralizator și juridic, prin La Fontaine cucerește Olimpul poeziei, așa cum Shakespeare cucerise *Parnasul*

¹⁹ Gustave le Bon, *Psychologie des Foules*, 1896.

²⁰ Sanda Radian, op.cit., p. 8: "(...) în studiul său *Scene pitorești din obiceiurile Moldaviei, Cântece populare ale Moldaviei*, **Costache Negruzzi** constata că "istețimea și duhul satiric al poporului românesc se văd în toate cântecele sale" Iar **Heliade** observa un spirit "caustic, natural la români". Lovinescu, atunci când vorbește de specificitatea geniului artistic popular, pătrunzând mai adânc în caracterele originalității noastre estetice, subliniază ca trăsături naționale duișia și sentențiozitatea. (...) **Mihai Ralea** (...) firea poporului român – bonom, ponderat, mucalit, ascuțit în observație și, ca tot meridionalul, extrem de lucid (...) ar trebui făcut un capitol special asupra zeflemei în viața noastră (...) **Tudor Vianu**, în *Asupra caracterelor specifice ale literaturii române*, pune în lumină ca dominantă a beletristicii noastre "un clasicism realist" și "înclinarea spre ironie și umor prin care se corectează diformitățile și sunt răzbunate avaniile (umilințele, asupririle, n.m.) realității". **Al. Philippide** (...) Și totuși, fără să mai vorbim de **Caragiale**, unic, inimitabil ca și **Eminescu**, există în literatura românească o traică tradiție de haz și de glumă. Este unul din cele mai sigure elemente tradiționale ale literaturii noastre." **Poporul însuși** prin expresia "a face haz de necaz" definește o tendință de a satiriza raclele cotidianului, găsind în glumă o modalitate de defulare. Gluma (libelurile defăimătoare, n.m.) cu o concluzie generalizatoare, cu o "morală", ce vădește o luare de poziție plină de înțelepciune, dar are și un efect justițiar mental, corespunde deci unor caractere etnopsihologice ale națiunii."

tragediei iar Beethoven, Everestul simfoniei, pentru a o parafraza pe Sanda Radian (*Măștile fabulei, cit. supra*). Și la Dimitrie Cantemir alegoria este esențială, semnificativă, puternică precum o diatribă ciceoniană din Senat împotriva coruptului vinovat de concupiscentă Catulus²¹, dar, de această dată, adresată, prin "romanul" *Istoria ieroglică*, Brâncovenilor... Iar noi, românii de mai-ieri și până astăzi, prin *Motanul Arpagic* al Anei Blandiana, simțeam că am dobândit, cu puțin timp înainte de Revoluția din 1989, un strop de libertate de exprimare într-un ambalaj al "deriziunii" copilărești, unul mai consistent decât orice discurs juridic descriptivist, conformist (cu evanescentul reflex verbal "conf.art., conf.art." sic!) și tiranofil...

Secolul al XIX-lea românesc a înregistrat apogeul fabulisticii în toate provinciile istorice, de la Nistru până la Tisa. După satirele lui Antioh Cantemir²², ctitorul Academiei Domnești din Iași (1707) și consolidarea trendului ascendent al criticii sociale moral-juridice prin moldoveanul Gheorghe Asachi²³, munteanul din Târgoviștea voievodală a Basarabilor, Grigore Alexandrescu²⁴ și bănățeanul Dimitrie Țichindeal²⁵, tustrei fiind și veritabili pilaștri de bază ai templului conștiinței naționale, după aceste remarcabile fenomene, scena este ocupată de basarabeanul orheean Alecu Donici, care se desăvârșește profesional, prin calitatea de președinte al Judecătoriei Neamț, la Piatra Neamț, iar literar, prin publicațiile și funcțiunile culturale de la Iași. Precierile ce ne vin de la Mihai Eminescu față de această

²¹ Marcus Tullius Cicero, *In Catilinam orationes quattuor*.

²² Vasile Alecsandri, *Satire și alte poetice compuneri de prințul Antioh Cantemir* (publicate în periodice).

²³ *Fabule versuite*, de Gheorghe Asachi, mădular Academiei de Roma și al mai multor societăți învățate, Ediția a treia, adăogită, Iașii, Institutul Albinei Românești, 1844.

²⁴ Grigore Mihail Alexandrescu, *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, București, 1863.

²⁵ Dimitrie Țichindeal, *Fabule și moralnice învățături*, Editura Facla, București, 1975.

generație de aur a fabulisticii românești, în cunoscuta-i poezie *Epigonii*, lasă loc de puține comentarii. Iată câteva *excerptae*:

Văd poeți ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere / Cichindeal gură de aur, Mumulean glas cu durere, / Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist și mic, / Văcărescu cântând dulce a iubirii primăvară, / Cantemir croind la planuri din cuțite și pahară, / Beldiman vestind în stihuri pe războiul inimic. / Liră de argint, Sihleanu - **Donici cuiș de nețelepciune, Care, cum rar se întâmplă, ca să mediteze pune / Urechile ce-s prea lunghe ori coarnele de la cerb; / Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată? / S-au dus toți, s-au dus cu toate pe o cale nenturnată.** / S-au dus Pann, fiul Pepei, cel isteț ca un proverb.

Ca-n orice dezvoltare naturală, organică, acestei epoci avea să-i fie contrapusă o alta, a jurnalismului pasionant, aducând cu sine, în avanscena criticii de moravuri și de atitudini infracționale, a criticii sociale și juridice în general, caricatura, benzile desenate, până la această contemporană epocă ce limitează forța de cândva a jurnalismului prin forța directă a telematicii, a instantaneității comunicaționale și prin virulența în progresie geometrică a rețelelor de socializare, prin sloganurile extrem de sugestive, de percutante, precum acelea din cadrul manifestațiilor gigantice de stradă ale mișcării *#Rezist* din România anilor 2017-2018.

Cu toate acestea, viața juridică și morală a cetății nu poate aneantiza amintirea prețioasă pentru asanarea moravurilor și îngrădirea infracțiunilor a alegoriei fabulstice și a libelurilor defăimătoare de cândva. Acestea au cunoscut mulți detractori (din partea celor vizați sau a acelor care "s-au simțit cu musca pe căciulă", pentru a vorbi românește...).

II. Alecu Donici, schița unei fișe bio-bibliografice

Alecu Donici s-a născut în anul 1806. Pe data de 19 ianuarie 1806, a fost botezat în localitatea Piatra-Bezin din *ținutul Orhei*²⁶ (după străvechea medievală organizare administrativ teritorială în ținuturi și ocoale moldovenești). Era orheean, deci, precum un alt fabulist evidențiat în istoria literaturii române, poetul Ioan Sârbu, născut la Ignăței, în 1830 și decedat la Mașcăuți, tot din ținutul Orhei, în 1868.²⁷

Alecu Donici era primul fiu din cei patru ai familiei clucerului Dimitrie Donici (boierului și dregătorului responsabil cu aprovizionarea unei curți domnești în Țara Românească și Moldova feudale) și al Elenei Donici (născută Lambrino). La vârsta de 29 de ani a emigrat la Iași și, după alți șase ani, la Piatra Neamț, unde, de altfel, a și decedat în aprilie 1865 (George Călinescu face trimitere la un necrolog din oficiosul nemțean *Trompeta Carpaților* din 15/25 aprilie). Orientarea spre magistratură nu ne este explicată. Știm doar că încă din perioada chișinăueană, când fusese asesor al așa-numitei *Judecătorii Regionale a Conștiinței*, apoi, din cea ieșeană, când fusese asesor al Curții de Apel, dar mai ales la Piatra Neamț, unde a devenit *agă*, prezident al Tribunalului, după ce fusese președinte al Judecătoriei²⁸ iar, din 1850, membru al Curții de Apel, devenind, un an mai târziu, președinte al *Divanului de Întărituri*, o curte pentru pricini vizând cărțile, întăriturile domnești în

²⁶ Alecu Donici, *Fabule și satire*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2002, p. 7.

²⁷ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Alexandru Piru, Editura Minerva, București, 1988, p. 279.

²⁸ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, Ediția princeps, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 1997, p. 105: "Donici, Aleco: "prezident Giud(ecăto)riei Neamțul, agă", 2499/02.02.1846."

materie de drepturi reale imobiliare, de proprietate, posesie sau scutiri de impozite. Mai știm că un unchi pe linie paternă, Andronache Donici era un jurist celebru al timpului, autorul unui manual-cod privat de legi (pravile)²⁹, colaborator la redactarea *Codului Calimach* și teoretician al dreptului (introducerea la manualul său, "predoslovia", fiind considerată, de către Valentin Al. Georgescu, ca fiind prima operă teoretică de hermeneutică juridică românească, iar autorul ei, supranumit "pravilist"). Să-l fi inspirat acest iluminist moldav, acest savant jurist al timpului, ce-a căutat să modernizeze, pe canavaua dreptului roman și a celui bizantin, dreptul obișnuielnic, obiceiul pământului de la noi? Nu știm cu certitudine. Seamănă cu iluministul său unchi și sub unghi "ideologic", *avant la lettre*... Odată ajuns în Iași, va adera la curentul de idei naționale și europene, înnoitoare și liberale promovate de mișcarea europenistă, pașoptistă și unionistă...³⁰

Pe lângă activitatea-i intensă de om al justiției, pe lângă dregătoriile onorabil servite, Alecu Donici a jertfit timp și energie pentru cauza unionistă,

²⁹ Andronache Donici, *Adunare den pravelile împărătești sau alegire cuprinzătoare foarte în scurt, de cele mai trebuincioasă pravele alcătuite cu mare lesnire, spre înțelegerea și știința tuturor*, Iași, 1806 reeditată în anul 1814, tot la Iași, sub titlul următor: *Adunare cuprinzătoare în scurt din cărțile împărăteștilor pravile spre înlesnirea celor ce să îndeletnicesc întru învățătura lor, cu trimiterea către cărți, titlu și capul împărăteștilor pravile* (apud Valentin Al. Georgescu, *Preemțiunea în istoria dreptului românesc. Dreptul de protimisis în Țara Românească și Moldova*, 1968).

³⁰ Spre exemplificare, redăm doar prima strofă dintr-o poezie care parcă anticipează poemul eminescian atât de apreciat, *Ce-ți doresc eu ție dulce Românie*. Alecu Donici, pe această temă a binecuvântărilor de "benefice zâne ursitoare la naștere" scrie poemul *Dorința românului din 1862*: "Să fie România de-acum în veci unită / Și propășind în toate să fie ea menită, / La răsărit să-nalțe pavilionu-i sus, / Ca cele de apus." (A. Donici, op.cit., p. 185)

după cum deja am menționat, pentru cauze sociale³¹, filotime³², dar și pentru ctitorirea și consolidarea unor faruri strălucitoare de viață intelectuală în țările române, alături de prietenii lui foarte buni, de-o viață, precum C. Negruzzi³³ și D. Alexandrescu³⁴, sau față de tovarășii săi militanți, dominați de aspirații unioniste.³⁵

Activitatea literară, munca de creație (ce s-au dovedit a fi pagini de aur ale rechizitoriilor necesare pentru îndreptarea unor innacceptabile stări de lucruri din Moldova)³⁶ au completat în mod fericit acest tablou al dedicației sociale și familiale (vorbim despre un tată de familie cu zece copii...). Peste 80 de fabule, câteva dintre ele originale, sau, mai bine, cu tematică și valoare originală, la care se adaugă redeșteptatele satire cantemirești, poeziile, odele,

³¹ În 1842, din motive de "pricini de judecată", călătorește la București iar în 1852 este ales membru al Divanului Obștesc (A. Donici, op.cit., pp. 7-11).

³² Bunăoară, în anii 1829-1830, a participat la lucrările, acțiunile comisiei din Ciuciuleni, Basarabia, pentru combaterea ciumei pandemice (A. Donici, op.cit., p. 7).

³³ Cornelia Mosora, "Alexandru Donici", în Al. Donici, *Fabule*, Ediție îngrijită, note și prefață de Cornelia Mosora, Editura Tineretului, 1960, p. 5: "Între anii 1821-1823, Alexandru Donici se află cu familia la Chișinău unde se refugiaseră mulți boieri moldoveni (N.B.!, tulburările începutului mișcării Eteriei..., n.m.). Printre refugiații din Moldova se afla în acest oraș și familia poetului Costache Conachi, a lui Costache Negruzzi, Beldiman și alții. / Cu acest prilej, Al. Donici se împrietenește cu Costache Negruzzi. Cam de aceeași vârstă – Costache Negruzzi era cu doi ani mai tânăr decât Donici – cei doi prieteni se simt uniți de aceleași idei înnoitoare de care sunt animați (...)"

³⁴ *Ibidem*, p. 7: "După înăbușirea mișcării revoluționare din Moldova, Donici se apropie de grupul militanților pentru unirea Țărilor Române: M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Alecu Russo, oglindind și mai pregnant în fabulele sale realitățile sociale ale vremii, năzuințele unioniste ale poporului."

³⁵ În anul 1855, împreună cu Gheorghe Asachi și Costache Negruzzi, formează Comitetul Teatral, hărăzit a stabili repertoriul Teatrului Național din Iași (A. Donici, op.cit., p. 11).

³⁶ Cornelia Mosora, *loc. cit.*, p. 11, citându-l pe Emil Boldan, "Prefața" la Al. Donici, *Fabule*, E.S.P.L.A., București, 1958, p. 18: "În condițiile acestea de crunt despotism feudal, fabula cu vestmântul ei alegoric era cel mai nimerit mijloc pentru scriitorii ca să-și exprime revolta împotriva asupririi poporului, să demaște oprimarea, fărădelegile stăpânirii."

traducerile, toate acestea dau conținut major unei opere ce-a fost extrem de bine receptată în țările românești (Eminescu, Kogălniceanu, Negruzzi, Hașdeu, Alecsandri, Iorga, Călinescu³⁷ și alții, până la academicianul Mihai Cimpoi al zilelor noastre prezentându-le laudativ, la unison), ceea ce ilustrează propensiunea românilor pentru moravuri bune și pentru justiție impecabilă.³⁸

III. Ordine de drept și ordine morală într-un *ad hoc* "divan" intelectual al fabulelor

Pornim de la premisa că fabula este un alt mod de "a spune" dreptul și morala (*Dire le droit, faire justice*)³⁹, resimțite a fi naturale, de esență jusnaturalistă, în popor. Spre deosebire de *infra-dreptul* sau *dreptul folcloric* ce nu are linii tangente cu ale celui statal, dacă am trata problema în termenii lui Jean Carbonnier⁴⁰, fabula tratează dreptul și morala etatice și "savante". Doar "armele" ei sunt "folclorice". Coținutul este "savant".

³⁷ George Călinescu, op.cit., p. 279: "Apoi vin fabuliștii, căci acest gen a crescut ca troscotul și nu e poet care să nu fi scris fabule. (...) Al. Donici (...) e cel mai reputat."

³⁸ Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, Vol. I, Editura Minerva, București, 1982, p. 342: "Basarabeanul Alecu Donici se impune în epocă, astfel încât ediția de Fabule (Iași, 1840) va fi sporită și reeditată în 1842. Puțini sunt, de altfel, scriitorii vremii care nu scriu fabule. Specia e ilustrată de Asachi, Gr. Alexandrescu, Anton Pann, Heliade, Stamati, C. Bălăcescu, Bolintineanu, Mureșanu, G. Sion, D. Ralet și mulți alții. Scriitori de vârste și înzestrări diferite, crezând în valoarea instrumentală a poeziei (iată, mă gândesc aici și la destinul alegoric al Motanului Arpagic al Anei Blandiana..., n.m.), apelează la fabulă în scopuri de cele mai multe ori extraliterare."

³⁹ François Ost, *Dire le droit, faire justice*, IIème édition, Ed. Bruylant, Bruxelles, 2007.

⁴⁰ Jean Carbonnier, op.cit., (*Flexible droit*), p. 24.

În cele ce urmează, vom extrage câteva dintre marile teme socio-juridice care formează nucleul justițiarismului social al operei lui Alecu Donici. Temele le anunțăm în litere îngroșate, iar textele selectate după criteriul prezenței elementelor juridico-morale ce formează substanța multor cercetări de etnologie juridică (normele morale și penale ale unui popor fiind imaginea adevăratei sale *Constituții*, una a esențelor, a fibrei interioare, a spiritului profund și durabil, nu doar a instituțiilor, a formelor, a modelelor pasagere...), ei bine, pe aceste selectate texte le vom scrie cu caractere italice, respectând, însă cu scrupulozitate grafia și stilul, lexiconul și gramatica originale și, în acest fel, omagiind cum se cuvine personalitatea copleșitoare a acestui judecător și fabulist basarabean, desăvârșit român unionist și înflăcărat adept al moralei pașoptiste noi, naționale și europene.

A) Corupția și semnele vizibile, exterioare, ale omului corupt (om învins, cumpărat, slugă corupătorului, după Demostene)⁴¹, între care, ”strălucește” averea nejustificată, vilele, palatele, imensele acareturi, terenuri întinse și fără număr, toate dobândite din funcțiile publice, din dregătoriile puse în slujba unor mecanisme lucrative într-un cerc restrâns de profitori familiari sau de ”amici” de speță oligarhică. Aici, infracțiunea de luare și dare de mită reprezintă cununa de preț a ”piraților” de pe coastă... Tabloul lui Vasile Alecsandri, nu atât din seriile lui de *Chirițe* (anticipând fabulosul

⁴¹ Demostene, *Pentru coroană* (pledoarie cu *parti-pris*, discurs judiciar într-un proces în care a pledat *pro domo*) : ”După cum cel care corupe îl învinge pe cel care primește, tot așa, cel care nu primește îl învinge pe cel care vrea să-l corupă”, apud Theofil Simenschy, op.cit., p. 138. Pentru discursul integral, a se vedea *Demostene. Eschine. Licurg. Pagini alese din oratori greci*, Antologie, note biografice și traducere de Andrei Marin, Note explicative de Maria-Marinescu-Himu, Vol. II, Editura pentru Literatură, București, 1969, pp. 194-235.

roman *Craii de Curtea Veche* al lui Mateiu Caragiale), cât din magnificul său roman *Dridri* (închinat nefericitei sale iubiri) este cât se poate de sugestiv.⁴²

Vulpea și bursucul: Da dincotro și unde / Alergi tu așa iute? / Bursucul întâlnind pe vulpe-au întreat. / - Oh, dragă cumătre, am dat peste păcat, / Sunt, iată. Surghiunită! / Tu știi că eu am fost în slujbă rânduică / La o găinărie. / Cu trebile ce-aveam, odihna-mi am lăsat, / Și sănătatea mi-am stricat; / Dar tot eu am căzut în groaznică urgie, / Pe niște pâri nedovedite, / Precum că luam mite. / Tu singur martor ești, în adevăr să spui: / De m-ai văzut cumva, măcar cu vreun pui? / - Nu, dragă cumătră; dar când ne întâlneam / Eu cam ades vedeam: / Că tu pe botișor / Aveai și pufușor. / Se-ntâmplă și la noi de vezi / Cum altul, având loc, așa se tânguiește, / Încât îți vine mai să-l crezi / Că abia din leafă se hrănește. / Dar astăzi butcă, mâine cai, / De unde oare-i vin? Și când ar vrea să stai / Să-i faci curată socoteală /

⁴² Vasile Alecsandri, *Dridri*, E.S.P.L.A., București, 1960, pp. 39-42, *apud* Cornelia Mosora, *op.cit.*, p. 10: "Așadar, în vârful scării sociale un domn cu topuzul în mână și cu legea sub picioare; pe treptele acelei scări o boierime ghiftuită de privilegiuri, bucurându-se de toate drepturile, până și de ilegalități, și scutită de orice îndatorire către țară; alături cu acea boierime un clerici ai cărui șefi, veniți de la Fanar și din bizuniile muntelui Athos, se desfătau într-o viață de lux trândavă și scandaloasă; iar jos, în pulbere, o gloată cu cerbicea plecată sub toate sarcinile! Sus, puterea egoistă, jos, șerbirea și mizeria fără protecție, și totul mișcându-se într-o atmosferă neguroasă de ignoranță, de superstiții, de pretenții, de lăcomie și de frică. ... / ... Mituirea, departe a fi considerată ca un delict sau ca un păcat, cum se zicea atunci, intrase adânc în obiceiuri, (grație corumperii de moravuri lățite în țară prin fatala domnire a fanarioților, și producea, pe lângă lefi, venituri sigure și permise funcționarilor. Ea forma rodirile cele mai mănoase din ramurile administrației și ale justiției, astfel că un slujbaș al statului care în trei ani de serviciu nu-și făcea avere cădea sub disprețul guvernului. Însuși clerul se îndulcea de păcatul mituirii, prin fabricarea plătită de preoți și protopopi și mai cu seamă prin înlesnirea despărțeniilor pronunțate de Dicasterie... /) ... În fine se pierdea în umbră, în părăsire, în ignoranță poporul !... Poporul șerbit boierescului, poporul pe capul căruia toți erau stăpâni, toți : vătavi, arendași, proprietari, slujitori, cenușeri, țârcovnici, revizori, sameși, ispravnici, judecători, directori, miniștri, domn, sultan și împărat !... Poporul supus la bellicuri, supus la biruri, supus la dare de flăcăi la oaste, supus la bătaie cu biciul, supus la supliciuul fumului prin temnițe, expus la toate capriciile crude ale soartei, la toate mizeriile morale și fizice, plecat la toți, fie indigeni sau străini, sărăcit, înjosit, cuprins de groază din copilărie până la moarte și neapărat de lege nici măcar în contra crimelor !" (De fapt, textele de mai sus fac parte dintr-o lucrare prefațatoare a romanului, *Constantin Negruzzi. Introducere la scrierile lui*, alături de altele de același gen, oarecum memorialistic, dedicate altor personalități remarcabile și prieteni ai României, precu, *exempli gratia*, poetul Alphonse de Lamartine).

Pentru venit și cheltuială, / N-ai zice ca bursucul că are pufușor / Pe botișor?⁴³

B) Despre impostura profesională și infrațiunile de malpraxis *avant la lettre*, pe care și spirite luminate, marcate de mizantropie și justițiarism, precum modelul lor european, dublinezul Jonathan Swift, autorul romanului satiric *Călătoriile lui Gulliver*⁴⁴, au încercat să le traducă în termeni juridici și să le introducă în legiuirile moderne.

La mormântul unui doctor: Sub astă piatră zace un doctor învățat; / Cu moartea lui de moarte pe mulți el a scăpat.⁴⁵

C) Când recidiva devine, iremediabil *modus vivendi et operandi* (altfel spus, *Lupul își schimbă părul, dar năravul ba...*), ceea ce a fost temă de meditație la Seneca și la cei încrezători în sentințele din *Epistolele* lui (*Desinit esse remedio locus, ubi quae fuerant vitia, mores sunt*)⁴⁶.

Lupul și cucul: — Rămâi sănătos, vecine! / Au zis lupul către cuc. / Aceste țări de rău pline / Le părăsesc și mă duc. / Nu mai pot trăi aice, / De om, câine, prigonit. / În Arcadia, ferice! / Este codru de trăit. / Unde aurita vreme / Împărățește deplin, / Unde lupul nu se teme / De năpăstile ce-i vin. / Acolo nu sunt războaie, / Toți în pace viețuiesc: / Omul este blând ca oaie, / Iar câinii nici hămăiesc. / - Cale bună, măi vecine! / Dar te rog, să-mi spui curat: / Năravul nu-ți iei cu tine? / Și colții ai lepădat? / - Să-i lepăd? Da' cum se poate? / - Apoi ține minte, frate, / Că la viitoarea iarnă / Ai să rămâi fără blană. / Și așa s-au întâmplat, / Precum cucul i-au cântat. / Între

⁴³ Al. Donici, op.cit., p. 21.

⁴⁴ Jonathan Swift, *Călătoriile lui Gulliver*, 3, 2: "O infirmitate a naturii umane, foarte comună, ne înclină să fim mai curioși și mai încrezuți în chestiuni care ne privesc cel mai puțin și pentru care suntem cel mai puțin capabili, fie prin studiu, fie din natură", apud Th. Simenschy, op.cit., p. 328.

⁴⁵ Al. Donici, op.cit., p. 184.

⁴⁶ Seneca, *Epistulae morales ad Lucilium*, 28, 7: "Nu mai este loc pentru remediu; acolo unde a fost viciu, a devenit obicei", apud Th. Simenschy, op.cit., p. 833.

oameni iar sunt unii / Cu colți de lup înzestrați: / Ori în care parte-
a lumii, / Ei vor fi tot ne-mpăcați.⁴⁷

D) Tema uzurpării și a imposturii: Quod nullum est nullum producit effectum (cu variantele : *Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convallescere* ; *quod ab initio nullum est nullo lapsu temporis convallescere potest*) ceea ce relevă și adevărata semnificație a loviturilor de stat (usurpatio Regibus...); și aceasta, după Regula catoniană, un principiu perpetuu înscris, de la dacul împărat roman Licinius⁴⁸, în Digestele justiniene – De diversis regulis juris antiqui - Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto convallescere non potest⁴⁹ ; (...) când să dobândească un ”chip”, după asemănarea actanților lor, acești protagoniști ai narațiunii publice, acești ”regi” ai pădurii, devoți ai ”cultului Artemisei”, care în numele ”luptei

⁴⁷ Alecu Donici, op.cit., p. 18.

⁴⁸ *Gaius Valerius Licinianus Licinius Augustus*, împărat roman născut din părinți daci în *Moesia Inferior*, coautor, alături de împăratul Constantin cel Mare, al faimosului *Edict de la Milan*, edictul toleranței față de creștini, din februarie 313 p.Cr. *A se vedea, în acest sens, Justinian, Digestorum sev Pandectarum*, Liber L, 17. 210 : *Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto convallescere non potest.*

⁴⁹ Valerius M. Ciucă, ”Regele ca sinecdocă a istoriei”, în Daniel Șandru și Alexandru Muraru, editori, *Reîntorcerea. După 20 de ani. Două decenii de la revenirea în țară a Familiei Regale a României*, carte în curs de apariție, în cinstea Centenarului unității statale românești, 2018 : ”Regula a cunoscut mai multe versiuni, toate susținând principiul după care un act nul de început nu poate fi validat de trecerea timpului. Factualitatea, în sine, nu înseamnă juridicitate. Chiar și în materie de ”uzucapiune”, de *possessio ad usucapionem*, sunt necesare, pe lângă *corpus*, factualitatea pură, *animus sibi habendi*, o voință recunoscută, de aprehendare, nu de ”executare”, și, peste toate, de un *justum titulus*, de un titlu legal, diferențiat de actele furtive... Printre cele mai importante expresii cu această semnificație, pe lângă aceea prezentată mai sus, le reținem, pentru scopul circumstanțiat al acestei lucrări, pe următoarele :

Quod ab initio non valet, in tractu temporis non convallescere ;

Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convallescere ;

Quod nullum est, nullum producit effectum ;

Quod nullum est nullo lapsu temporis convallescere potest ;

Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit etc. ”

drepte finale” uzurpă regele și emasculează sacerdotul, dispar finalmente, ”arși între coloane”, precum cei ce-au eșuat lamentabil în labirintul tenebroaselor istorii ale șantajului⁵⁰, ale corupției, sau, încoronați cu lauri, se topesc în cronologii ”votive”, dar sterili în progenituri care să le perpetueze maleficul model; aceștia din urmă devin mai trecători ca libelula pe luciul unei ape curgătoare...”⁵¹

Parnas: Pe când la greci au părăsit / Ciopliții dumnezei, / Iar locurile lor, pe drept le-au împărțit / Norodul între ei: / Atunci și muntele Parnas / La unul muritor moșie a rămas. / Stăpânul nou pe el îndat-au așezat / Câțiva măgari la pășunat. / Măgarii au aflat, / De unde, până unde! / Că muzele odat' / Au locuit pe munte / Și zic: "Se vede, dar, / Că noi aici suntem mânați nu în zadar. / Pesemne muzele de oameni s-au urât / Și ei au hotărât: / Ca noi în locul lor cântări să iscodim. / Aideți! voinicilor! cu toții să răcnim. / Nu pierdeți cumpătul, strigați cu îndrăzneală, / Iar cine n-are glas / Cum trebui la măgari, afar' de pe Parnas! / Și credeți că, păzind această rânduială, / Noi slavă vom lua, mai mult răsunătoare, / Decât acele nouă vestite sorioare". / Acest sfat măgăresc, / Măgarii cu un glas îl îmbunătățesc. / Și-odată toți pornesc / Așa strigare mare, / Încât stăpânul lor, pierzând toată răbdarea, / Au poruncit

⁵⁰ "Groza se prezintă la rege și depune jurământul. Regele vede în el un ins prefăcut, care se crede foarte spiritual copleșindu-și interlocutorii cu glume vulgare. Pe scurt spus, un individ "unsuros". Peste câteva ore sosesc Vișinski și Malinovski, care salută decizia regelui și numirea noului premier. Regina Elena notează într-un carnetel : "Am aflat că, dacă Mihai nu accepta guvernul astăzi, Malinovski l-ar fi arestat în această noapte și l-ar fi dus la Moscova. La acest gând, îmi îngheață sângele în vine. Și astfel se încheie o săptămână de tensiune și disperare." E 6 martie 1945." – text extras din Tatiana Niculescu Bran, *Mihai I. Ultimul rege al românilor*, Ed. Humanitas, București, 2016, p.220.

⁵¹ Valerius M. Ciucă, "Regele ca sinecdocă a istoriei", *loc. cit.*

cu ură / Să-nchidă pe măgari, de pe Parnas, la șură. / Eu vreau s-aduc aminte: / Că locul nu dă minte.⁵²

E) Decât o judecată bună, mai bine o înțelegere proastă. Este o temă pe care înțelepții o numesc "a perdantei căi adversariale", cu cheltuieli de judecată, riscuri, timp pierdut și stres emoțional și intelectual *versus* calea cea bună, conciliară, compromisorie, a medierii. Dintotdeauna, adversitatea a pierdut teren în fața clemenței (*clementia*)⁵³ sub aspectul valorilor umane dobândite. Și Anton Pann dedică două *Povești ale vorbei* acestei fabuloase teme antice.⁵⁴

Momița și două mâțe: În a momițelor țară / (Ce mai nu are hotară) / Odată judecătoare Era o momiță, care / Chibzuia cu scumpătate / Cumpăna cea de dreptate. / Și iată că la momiță / Se arată două mâțe, / Zgâriate, încruntate, / În prigonire de moarte, / Părăsind al lor lăcaș, / Pentr-un bulgăre de caș. / Una strigă: "Socotește! / Cașul eu l-am fost ochit." / Alta țipă: "Hotărăște! / Cașul eu l-am dobândit." / - Stați! le zise lor momița. / În cumpăna de dreptate / Se va lămuri ființa / Pricinii de caș urmate. / Apoi cașul drept în două / Rumpându-l ea prea frumos, / Au pus întru amândouă / Cumpene câte un boț. / Dar când cumpăna ridică, / Vede c-o parte-i mai mică; / Mușcă, cearcă, chibzuiește / Și bine nu nimerește. / Acum partea cea mușcată / Nu trăgea ca ceialaltă; / Mușcând iar din acea grea, / Tocmai drept nu nimerea. / Și așa

⁵² Alecu Donici, op.cit., pp. 25-26.

⁵³ Yuval Noah Harari, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Traducere de Adrian Șerban, Editura Polirom, Iași, 2017, p. 138 :(*clementia*) "Aceasta e materia din care sunt făcuți creatorii imperiilor. Incompetent din punct de vedere militar, Augustus a reușit să instituie un regim imperial stabil, realizând ceva ce nu au reușit nici Julius Caesar, nici Alexandru cel Mare, care erau generali mult mai competenți. Atât contemporanii săi care l-au admirat, cât și istoricii moderni atribuie adesea această înfăptuire virtuții lui Augustus de *clementia* – blândețe și clemență."

⁵⁴ Anton Pann, *Povestea vorbii*, "Despre pricini de judecăți", după *Culegere de Proverburi sau Povestea Vorbiei – De prin lume adunate și iarăși la lume date* (3 vol., București, 1852-1853, în Tipografia lui Anton Pann), Text stabilit și glosar de I. Fischer, Precuvântare de Ion Roman, Ilustrații de Eugen Taru, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, pp. 286-287.

pân-în sfârșit / Tot în cumpene au tras; / Iar mâțele s-au trezit / Că din caș n-au mai rămas.⁵⁵

F) Pars leonina în partajul necinstit din ”grupurile necinstei”. Este un domeniu unde epilogul precede fabulei, întrucât, în grupările infracționale, judecata dreaptă este inversată, pilastrul central al ”moralei esoterice” a lor, al regulilor intrinsece, precum în oligarhicul *Leviathan* hobbesian⁵⁶, fiind constituit din principiul oligarhic al ”puterii pure”, nu al rațiunii sau al ”fraternității”, al echității (*aequitas*) quasi-sociale...

Leul la vânat: Leul, lupul, vulpea și câinele odat', / Ca niște buni vecini, s-au fost alcătuit, / Cu toții întrunit, / Să umble la vânat: / Și ce vor căpăta să-mpartă măsurat. / Se-ntâmplă dar, că vulpea-ntâi / Un cerb frumos au prins, / Și adunând pe toți ai săi, / Spre jertfă l-au întins. / - Acuma e treaba mea, băieți, / Le zise leul lor. / Voi trebui numai să vedeți / Cum eu împart ușor. / Și despicând îndat' pe cerb în patru părți, / Au zis: "Aceste sunt frățeștile bucăți. / Și iată: cea întâi e partea mea de frate; / A doua, pe drept ca unui leu se cade; / Ș-acea a treia tot mie se cuvine, / Precum voi știți prea bine. / Iar de a patra, oricare s-ar atinge, / Pe loc îl voi învinge.⁵⁷

G) Vizibilitatea funcției publice este incompatibilă cu transgresiunea legii și a comandamentelor morale ai căror gardieni naturali sunt presa liberă, independentă și Justiția independentă, egida tuturor libertăților fundamentale, aici interesând libertatea de expresie, a cuvântului, sufletul tuturor libertăților, după Demostene⁵⁸. ”Funcția publică” este dotată cu un

⁵⁵ Al. Donici, op.cit., pp. 27-28.

⁵⁶ Thomas Hobbes, *Leviathan (Leviathan, sive De materia, forma, & potestate civitatis ecclesiasticae et civilis)*, 1668.

⁵⁷ Al. Donici, op.cit., p. 40.

⁵⁸ Demostene, *Filipice*, 2, 25, apud Stobaeus, *Florilegium*, 13, 17, apud Th. Simenschy, op.cit., p. 419: ”Nu poate fi o nenorocire mai mare pentru oamenii liberi decât pierderea libertății cuvântului”. Vezi și Demostene. *Eschine. Licurg. Pagini alese din oratori greci*, op.cit., vol. II, pp. 77-92.

”clopoțel” special și cu un legitim sporit control social având în vedere anvergura ei dar și consecințele dezastruoase ale încălcării normelor juridico-morale. A continua, eventual, ca, în timpul exercitării funcției publice, un astfel de funcționar să dea măsura tarelor sale morale și exacerbării intereselor sale personale, pricopsirii sale și a familiei sale, în disprețul rezervei, decenței, quasi-”sfințeniei”, exemplarității, impecabilei conduite publice și private, ei bine, în mod legitim trebuie să sune ”clopoțelul”, adică să fie devoalate toate aceste malefice conduite de către o presă liberă, nestingherită în opera-i de asanare morală, percutantă. La fel, prin prisma libertății de opinie și a cuvântului, ”clopoțelul de argint” cu care toți suntem în mod natural dotați, comentariile, aprecierile, luările de poziție folosesc operei *paideice* generale de educare a vlăstarelor societăților noastre în spiritul etic, moral, juridic dezirabil.

Magariul: La un țaran era o vită de măgar, / Cu care el la toți se lauda; / Căci în părerea lui prea bine se purta. / Și pentru cămprejur era tot codri mari, / Apoi ca nu cumva, păscând, să rătăcească / Măgarul laudat, / Și totodată vrând ca să-l împodobească, / Un zurgălău la gât țaranul i-au legat; / Măgarul sau făcut măreț și îngâmfat. / (De decorații el pesemne auzise, / Că prea se fudulise.) / Dar rangul nou au fost lui spre osândă mare. / (Urmează și la noi această întâmplare.) / Eu însă mai întâi dator sunt să vă spun, / Că în purtări era măgarul nu prea bun; / Iar pân' la zurgălău el bine petrecea. / Prin țarini, prin grădini, prin curături umbla, / Păștea, se-ndestula; / Și-apoi cam pe furiș acasă se-ntorcea. / Acum însă mai rău măgarul petrecea. / Pentru că rangul nou, / Sunând prin zurgălău, / Chema când pe vecin cu vro despicătură / Să deie pe măgar afar' din curătură, / Când pe stăpânul său cu jărdia în mână, / Să-l scoată din grădină;/ Apoi și pe jitar, / Să-i rupă coastele cu parul din ogoară, / Încât bietul măgar, / Stâlcit și osândit, rămase mai să moară. / Și oamenii acei la rang înaintați / Pășesc asemenea, când sunt interesați; / Pentru că

rangul nou, / Lor este zurgălău, / Ce sună de departe / Vădindu-le a lor fapte.⁵⁹

H) Însușirea nelegitimă, injustă, ilegală a muncii altuia, cu simularea efortului și cu nedemnul comportament aferat și arogant al acestor furi, această nedemnă conduită, una care, în viața intelectuală a cetății dobândește alura plagiatului, a anticului *plagium*⁶⁰, ca o ”răpire” sau fraudă cu sclavi⁶¹ pentru extorcare ulterioară, în profit personal, a reprezentat dintotdeauna ținta unor diatribe publice sau a astuțiilor moraliștilor și ale juriștilor veritabili, cei preocupați de starea moralei publice și de posibilitatea de înrâurire a vieții juridice prin comandamentele ei universale, perene, kantiene.

Musca: De la arat un plug / Venea încet spre casă / Și, la un bou pe jug, / O muscă se-așezase. / Iar ei, spre-ntâmpinare, / O altă muscă-n zbor / Îi face întrebare: / - De unde, dragă sor'? / - Și mai întrebi de unde! / Ei musca îi răspunde / C-un aer supărat. / Au nu pricepi ce facem? / Nu vezi că noi ne-ntoarcem / Din câmp, de la arat! / Spre laudă deșartă / Mulți zic: noi am lucrat, / Când ei lucrează-n faptă, / Ca musca la arat.⁶²

I) De ce este nevoie de cazier alb, impecabil în funcțiile publice? De ce este necesară chestionarea victimelor atunci când sunt luate hotărâri cu privire la reprezentarea lor în ierarhiile sociale? De ce este inadmisibil, moralmente și din perspectivă juridică, numirea unui ”lup *nazâr*, stăpân,

⁵⁹ *Antologia fabulei românești de la Dimitrie Țichindeal până la Marin Sorescu*, Ediție îngrijită de Adrian Săvoiu, Editura Art, București, 2017, pp. 74-75.

⁶⁰ *Lex Fabia de plagiaris* (63 a.Cr.). Vezi și Marcus Tullius Cicero, *Pro Rabirio Postumo*, 8,7.

⁶¹ Justinian, *Digestorum sev Pandectarum*, Liber XLVIII, 15.

⁶² Al. Donici, *Fabule*, Ediție îngrijită de Valeriu Ciobanu, Cu o prefață de Emil Boldan, ”Din periodice: *Foaie științifică și literară*, I (1844), p. 80”, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 151.

administrator la oi”? Aceasta este o măsură antică de precauție socială, una care introduce parțial principiul meritocrației în tot ce înseamnă administrație publică și, prin extrapolare, în toate funcțiunile, profesiile și ipostazele publice (în multe situații, chiar private), pentru a fi înlăturate premisele favorabile unor pierderi de ordin material, moral, sau, doar simbolic (dacă nu cumva această din urmă pierdere socială este și cea mai grea...). Chiar dacă nu exista un cazier modern, în sens de Criminocorpus, exempli gratia, în Roma republicană îi revenea cenzorului (cu funcțiunea unui serviciu de informații *avant la lettre*) să informeze Adunarea Poporului și Senatul, mai ales, la alegeri, cu privire la profilul moral al candidaților, demascându-le tarele comportamentale și trecutul delictual și imoral. Până astăzi ne-a rămas legenda marelui cenzor Marcus Porcius Cato (supranumit *cel Bătrân*, sau *Cenzorul*, sau *Major*). Indro Montanelli⁶³ folosește o anecdotă cât se poate de edificatoare: la pretenția unui candidat că rănila de pe trup i-au produse de inamici, în război, cenzorul îi amintește de ”luptele” cu matroana din bucătărie... Interdicția normativă de acest gen (mai ales pe cale cutumiară, consuetudinară) a exercitat, de-a lungul mileniilor, în toate civilizațiile consacrate, și un puternic rol profilactic, antitransgresiune, dar, mai ales, unul paideumatic, didactic pentru vlăstarele națiunilor, regatelor, statelor etc. Tema este cu adevărat universală, ținând de morala publică sănătoasă.

Lupul nazâr: Oricât de bune rânduiele, / Cum vor intra pe
mâini de oameni necinstiți/ Și numai de al lor folos povățuiți, / Se
fac îndată rele. / Spre pildă trebuie să știți / Că lupul s-au cerut la
leu nazâr pe oi. / Se vede că la el, precum și pe la noi, / Tot trebui
mijlociri, / Căci el întâi au pus pe vulpe meșteriță, / Rege către leiță.

⁶³ Indro Montanelli, *Roma. O istorie inedită*, Traducere de George Miciacio, Editura Artemis, București, 1995.

/ Dar, pentru că de lupi sunt rele auziri, / Prealuminatul leu ferind nemulțumiri, / A poruncit la sfat / Să facă tuturor chemare / De o obștească adunare, / La care mic și mare să fie întrebat: / Ce știu de lup și ce purtări el are. / Așadar, fiarele pe rând s-au adunat / Și întru o unire glas bun de lup au dat. / Pe urmă au ieșit porunca cea leiască: / Pe lup, nazâr deplin, la stâne să-l pornească. / Dar oile ce-au arătat? / La adunare ele au fost neapărat? / Aceasta-i de mirare, / Că sfatul au uitat să facă lor chemare, / Când ele mai ales erau trebuitoare.⁶⁴

J) Cam în aceeași notă a imposturii de destin, precum în exemplul precedent, Alecu Donici introduce tema pe care noi, modernii, o numim infrațiunea de abuz în serviciu în formă agravată, o infrațiune în mod natural, precum furtul, fără ”prag” inferior valoric, deoarece, așa cum a fost și denumită și fiind circumstanțială, vizează serviciul și nu patrimoniul sau, așa cum îmi place să spun, este *poliedrică și neregulată*, deoarece sunt vizate toate serviciile, toate ocupațiile omenești ce acoperă spațiul public și privat al vieții noastre sociale. Sursa îndepărtată a tuturor formelor incriminate de abuz se află în străvechiul abuz de încredere. Sunt, toate, ”fructe” perene ale aceluiasi ”arbore” ale cărui ramuri au ADN-uri diferite, arborele credinței, al bunei-credințe (*bona fides*)⁶⁵. Denaturarea destinației acestor ”fructe” se poate face prin furt sau prin abuz, sau prin ambele concomitent, aceste fapte ignobile prin definiție neexcluzându-se una pe alta. Această rădăcină comună a conduitelor abuzive asigură confluența unei conduite dolosive cu una de escamotare, de acoperire, o componentă magică. Nici în raporturile private această atitudine n-a fost acceptată; cu atât mai puțin în cele publice.

⁶⁴ Alecu Donici, *Fabule și satire*, Ed. Litera Internațional, București-Chișinău, 2004, p. 56.

⁶⁵ Valerius M. Ciucă, ”Bona fides într-o nouă hermeneutică”, în *Vagant prin ideea europeană. Fulgurații juridico-filosofice*, Editura Fundației Academice AXIS, Iași, 2012, pp. 159-175.

Ursul la priseci: La o alegere, făcută după legi / Ce dobitoacele povățuiesc din veci, / Pe urs l-au fost ales nazâr peste priseci, / Deși s-ar fi putut un alt, oricare fie, / Să prindă o așa cam grea dregătorie. / Căci ursul dacă dă de miere, / Apoi se-ncurcă-n socotele. / Dar pasă tu de cere / La fiare rânduiele!.. / Oricine au dorit să intre-n așa post, / Nevrednic, defăimat de către toți au fost / Și parcă înadins / Asupra ursului majorita s-au strâns. / Toți l-au heretisit, / Iar el au mulțumit, / Ba încă la cei mari și labele au lins. / Dar răul în priseci curând s-au dezvelit; / Căci ursul, cum au mers la tact, s-au apucat / De curățit, de retezat / Și, drept, oricare stup în labă-i au intrat / L-au scos de tot curat, / Iar mierea la bârlog mergea neconținut, / Pân' ce la sfat s-au dat de știre / Și s-au orânduit / La fața locului pe forme deslușire. / Au mers, au cercetat, au scris, au lămurit, / Dar mierea n-au înapoit ; / Iar ursul de pe loc / S-a și trimis surghiun pe iarnă la bârlog. / El în singurătate / Își sughe labele mult pline de păcate. / Și, ca un călător pe mare, / Așteaptă vântul cel de cale. / Nici nu mai zic nimică: / De urși mi-i tare frică.⁶⁶

K) Dacă, în viața privată, dezbinarea din micile rețele familiale, de prieteni sau colegiale, este indezirabilă, având în vedere consecințele, uneori dramatice, pe care le produce în plan personal sau în destinul unor ființe nevinovate (de regulă, copiii), ei bine, dezbinarea din cadrul instituțiilor statale ce funcționează pe bază de organicitate și deseori prin altruism social, dizolvarea lor din motive egotice, din interese meschine (iar, în acest al doilea caz, totdeauna interesele sunt meschine...), este un fenomen de-a dreptul catastrofal, cu consecințe deseori incalculabile, mergând până la disoluția autorității statale sau chiar la pulverizarea, aneantizarea acestuia... Cele mai grave infracțiuni sunt legate, în codurile penale moderne, de aceste iresponsabile atitudini de "privatizare" (de regulă, în siajul tiraniei), a funcției publice... *Divide et impera* ("Dezbină și stăpânește"), formulă binecunoscută în strategiile politico-militare, reamintită cu spirit doct de Nicolo Machiavelli,

⁶⁶ Al. Donici, op.cit., p. 79.

în celebra-i capodoperă *Principele* însoțește istoria omenirii de câteva mii de ani..., cel puțin de la Filip al II-lea al Macedoniei (382-336 *ante Christum*)⁶⁷.

Împărțeala: Având tovarășie / La o negustorie, / Câțiva prieteni pe viață / Au câștigat mulțime de bani gheață. / Și adunându-se la casa lor obștească / S-au apucat folosul să-mpărțească. / (Dar sunt cam rare împărțele / Fără gâlceve sau smintele.) / Și-ai mei prieteni buni, câștigul împărțind, / S-au întărtat la sfadă. / Când, iată! deodată, / Aud strigând: / - Săriți! săriți! foc! casa arde! / – Lăsați și ne vom socoti pe urmă; / Dar trebuie să știți că mie mi se cade / Din cea de față sumă / O mie încă și mai bine, / Au zis dintre tovarăși unul. / - Iar mie în tot bunul / Vro două mi se vine, / Le zise lor un alt. / - Aidem însă! - Ba stați, / Și dreaptă partea mea îmi dați, / Strigară celalalt. / - Da pentru ce? Și cum?... / Sfădindu-se așa, prietenii văd fum / Cu pălălaie-n casă, / Și neputând să iasă, / Au ars ei toți, cu bani, cu tot. / Aici a zice pot: / Că la un rău obștesc, când cere trebuința / Ca să-l întâmpinăm puind unit silința; / Adeseori pierim obștește, / Când fieștecare / Strigând cu gură mare, / La interesul său în parte ațintește.⁶⁸

L) Ce poate determina dezavuarea legii celei mai clare, înfrângerea moralei comune și a convențiilor sociale neechivoce? – Eternul exemplu sau, mai bine, contra-exemplu personal... Slăbiciunile morale ale celor ce sunt chemați să vegheze asupra respectării lor ca veritabili gardieni ai normelor. Or, tocmai aceștia transgrezează uneori legile și morala pentru a face loc abuzului în nume personal, familial, de grup (infracțional sau nu) sau de grup legitim, dar convertit, prin aceste silnicii, prin aceste violări de norme, prin aceste "hatâruri", în veritabil grup infracțional. Iar "Justiția", cu proverbiala-i banderolă neagră de pe ochi, îi ține închiși, deși, în societate, pentru asigurarea respectării nediferențiate a legii, ar trebui să aibă înfățișare

⁶⁷ «διαίρει και βασιλευε» (<https://www.newsbeast.gr/greece/arthro/1959666/pos-vgike-i-frasi-dieri-ke-vasileve>, 24.I.2018).

⁶⁸ Al. Donici, op.cit., pp. 90-92.

mai degrabă de *Proteus*, cel cu o sută de perechi de ochi..., simbol al cenzorului roman, veghetorul moravurilor din Roma clasică... Indulgența horatiană⁶⁹, simbolizată de cecitatea indusă (vecină cu indiferența sau neglijența în serviciu) naște altă indulgență și societatea va cunoaște un cerc vicios în care toți devin "rude" captive, precum în alegoria lui Donici...

Vărul primare: Sub lavițe-n cămară / Toți șoarecii de frunte făcuse-odinioară / Sfat mare între ei, / La care hotărâse cu multă scumpătate, / Ca în a lor cetate / Să nu se-ngăduiască nici unul din acei / Ce nu vor avea coadă; pe un temei puternic, / Că șoarecul nevrednic / Să-și cruțe coada sa, / La întâmplări mai grele / Cetatea va lăsa / În prada mâței rele. / Se vede că ei coada o au semn de trufie, / Sau merit osebit; / Precum la noi fu barba cu titlu de cinstit. / Oricum pricina fie, / A șoarecilor act / Sub lavițe la tact / S-au pus în împlinire. / La următoarea însă obștească întrunire, / Un șoarec fără coadă cu cei de frunte sta / Și pricini cerceta. / Alt șoricel cu laba vecinul își ghiontește / Șoptindu-i: "Nu vezi, frate, ce rău ni se gătește! / Cum poate fi primit / Un șoarec prihănit / În astă preacinstită de cozi lungi adunare? / Și tu, bătrân ales, / Păzești tăcere mare". / - Păzesc tăcere, dragă, căci el mi-i văr primare./ - Destul, am înțeles. / Nici în vizunii, oare, / Hatârul lege n-are?⁷⁰

M) Justiția, spune unul dintre înțelepții Antichității clasice, poetul latin Publius Ovidius Naso⁷¹, a fost cretă pentru ca legile să protejeze societatea de "cei puternici", pentru ca aceștia din urmă "să nu poată totul". Este o explicație diferită de aceea celebră a lui Mihai Eminescu: *Spuneți-mi ce-i dreptatea? - Cei tari se îngrădiră / Cu-averea și mărirea în cercul lor de legi*, din cunoscuta poezie "Împărat și proletar". Ambii gânditori au dreptate,

⁶⁹ Quintus Horatius Flaccus, *Satirae*, 1, 3, 74 sq.: *Aequum est / Peccatis veniam poscentem reddere rursus* ("Este just ca cel care cere îngăduința pentru greșelile sale s-o acorde, la rândul său"), apud Th. Simenschy, op.cit., pp. 329-330.

⁷⁰ Al. Donici, op.cit., pp. 118-119.

⁷¹ Publius Ovidius Naso, *Fasti: Inde datae leges, ne fortior, ne firmior omnia possit* (*Faste: "Și de aceea au fost create legile, pentru ca cel puternic să nu poată totul"...*).

fără ca acest lucru să fie un paradox. Este motivul pentru care, *exempli gratia*, furtul nu este prevăzut cu un prag valoric minimal... Dar, ceea ce diferențiază societățile civilizate de altele constă în *moravurile judiciare*. Judecătorii înțelepți, care joacă și un rol profilactic în societățile lor și, firește, unul didactic, aproape de idealul *paideei sociale a adulților*, aplică pedepse draconice celor "mari" și îi înțeleg cu mai multă toleranță pe cei "mici"...

Jderul și cacomul (hermina, n.m.): - Da' bună ziua, nene! Îmi pare curios / Ca să te văz astăzi în piele și voios; / Ieri am privit, eu singur, ciudata vânătoare / După cacomi: trei oameni din ochi te urmăreau / Și te-ndreptau mereu / Spre mlaștina cea mare; / Apoi am văzut încă, cum toți la ea au stat / Și te-au înconjurat. / Atunci... și eu, vezi bine, / Temându-mă de mine, / În scorbur-am intrat / Și nu știu ce s-a mai urmat. / Ian spune-mi, drag vecine, / Cum ai scăpat din lăbi de om? - Întrebă jderul pe cacom. / - Cum am scăpat? răspunse cacomul moderat, / Curat ca prin minune, / Dar trebuie a-ți spune / Un lucru vederat: / Că omul din natură are / Plecări destul de bune. / Tu ai văzut cu ochii cum m-au înconjurat / La mlaștina cea mare / Și știi că eu mai bine mă dau prins / Decât să fiu de glod atins. / Ei bine! / Văz că-un om s-apropie de mine, / Îmi pune pe cap mâna și zice la ceilalți: / "Emblema curăției, el trebui să trăiască / Ca în integritate pe om să pilduiască! / Aideți mai bine, frați, / Să prindem pe murdari, / Pe jderi, pe vulpi, pe angării mai mari. / Ce port virtuți pe gură, / Dar dau prin glod și fură.⁷²

N) Infrațiunile contra mediului, epuizarea resurselor naturale, a resurselor de orice gen, pentru o falacioasă îmbogățire rapidă, cu consecințe dintre cele mai funeste ca și cum ne-am afla într-un război inter-generațional, emascuând progeniturile noastre printr-o "rezervă succesorală" putredă, săracă, sau cu totul absentă. Este vorba, aici, de crime grave îndreptate împotriva umanității (nu doar viitoare, ci și prezente), de crime îndreptate și împotriva memoriei umanității, viitorimea putând să-i judece pe strămoșii

⁷² Alecu Donici, op.cit. (*Fabule și satire*), pp. 158-159.

noștri stoici și frumos articulați moralicește cu noi, cei abuzivi, nesățioși, extrem de lacomi și de urât construiți sufletește, cu noi, materialistii dezumanizați, dominați de propensiunile noastre infrațional-hapsâne. Povestea tristă a avidității fără margini... devenim tot mai săraci înecați în opulențe...⁷³

Râmătorul: Un râmător din fire născut nesățios / Aflând destulă ghindă sub un stejar stufos / A ros cât a putut / Și-apoi la rădăcină să râme-a început. / Tu surpi copacul, zise o pasăre zburând. / Ce-mi pasă, râmătorul răspunse grohăind, / El fie ori nu fie, nici vreau să mai gândesc: / Eu caut numai ghindă, la care lăcomesc, / Fiindcă ea mă-ngrașă. - Urâte râmător / Și nemulțumitor! / I-a zis atunci stejarul, ridică-ți surla-n sus/ Și vezi: că-această ghindă eu, eu o am produs. / Nerozii în orbire științele urâsc, / Când ei din a lor roduri încă se folosesc.⁷⁴

O) Este posibil a încheia această parte aplicativă a studiului nostru, una în care am selectat fabulele cu subiect juridico-moral din ansamblul fabulisticii sale, fără a-i ilustra capodopera, cea mai cunoscută, pe aceea care a devenit emblema argumentației unioniștilor (devenită, în 1863, deviză princiară pe stema Principatelor Unite, *TOȚI ÎN UNU*, ce ne amintește de deviza muschetarilor și a N.A.T.O.⁷⁵, dar și de rădăcinile-i istorice care coboară până la principiul subsidiarității, la Johannes Althusius, la Sf. Augustin și la Aristotel)⁷⁶ față de înșelătoarele aserțiuni sterile, inutile, perdante și, finalmente, ridicole ale separatiștilor. Desigur, nu mă pot referi decât la "Racul, broasca și știuca"?. Răspunsul nu poate fi decât negativ, deși,

⁷³ Horatius, *Odes*, 3, 16, 28: *Magnas inter opes inops* ("Sărac, în mijlocul unor bogății mari"), apud Th. Simenschy, op.cit., p. 52.

⁷⁴ Al. Donici, op.cit., p. 174.

⁷⁵ *Toți pentru unul, unul pentru toți...*

⁷⁶ Valerius M. Ciucă, *Euronomosofia, Vol. I. Prolegomene la o operă în eșafodaj*, Editura Fundației Academice AXIS, Iași, 2012, pp. 116-118.

în cazul acesteia, prevalează mai mult spiritul politico-moral decât cel juridic, un spirit dominat de *Viribus unitis* al lui Alexandru Papiu Ilarian⁷⁷, fratele și congenerul de peste Carpați ai celor mai înainte evocați, un spirit dominant, cu toate conotațiile preferate în anii de glorie ai mișcărilor pașoptiste și unioniste din Țările Române. Este, cred, un fericit *Memento*(!). Pentru *Centenar*...

”Racul, broasca și știuca: Racul, broasca și o știucă / Într-o zi s-au apucat / De pe mal în iaz s-aducă / Un sac cu grâu încărcat. / Și la el toți se înhamă : / Trag, întind, dar iau de samă / Că sacul stă neclintit, / Căci se trăgea neunit. / Racul înapoi se da, / Broasca tot în sus sălta, / Știuca foarte se izbea / Și nimic nu isprăvea. / Nu știu cine-i vinovat ; / Însă, pe cât am aflat, / Sacul în iaz nu s-au tras, / Ci tot pe loc au rămas. / Așa-i și la omenire, / Când în obște nu-i unire : / Nici o treabă nu se face / Cu izbândă și cu pace.”⁷⁸

Iași, 24 Ianuarie, 2018

⁷⁷ Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară, Vol. I, Istoria românilor din Dacia Superioară până în anul 1848 exclusiv*, Ediție îngrijită, prefață, bibliografii, glosar și notă asupra ediției de Serafim Duicu, Cu un cuvânt înainte de Acad. Ștefan Pascu, Casa de Editură Mureș, Târgu-Mureș, 1996, p. 175: "(...) și care sunt acei români ca să-i deie istoria la judecata generațiilor viitoare; mai suferă să se înșela de străini ca să piardă timpul în nelucrare, au și certându-se între sine asupra unor lucruri foarte mărunte și prea de nimic și să părăsească cauza națiunii întregi; au doară acum lucră pentru cultura și fericirea, pentru viața prezentă și pentru cea viitoare a toată genta "VIRIBUS UNITIS"?" Încheie cu un semn de grațitudine pe care-l exprim față de domnul Profesor dr. Nicolae Ploșteanu, fiul regretatului istoric, profesor dr. Grigore Ploșteanu, îngrijitorul ediției din 2005 a volumelor II-III ale acestui monument cărturăresc născut în inima spațiului românesc prin spiritul profund și laborios al luminatelor minți pașoptiste, Al. Papiu Ilarian, o grațitudine manifestă față de actul spontan de-a-mi fi dăruit cele trei tomuri în soborul sediu al universității eponime din Târgu-Mureș.

⁷⁸ Alecu Donici, op.cit., p. 64.